

Ny rapport Fødevarerkrisen er drevet af finansspekulation frem for mangel på mad - og "løsningerne" skader miljø og klima

Finanssektoren og de store landbrugsvirksomheder har tjent styrtende på fødevarerkrisen. Fødevarerprisernes himmelflugt skyldes, at finansmarkedet reagerer på prisudsving ved at gamble i stigende priser. Men vi har fået fortalt at krisen skyldes mangel på mad, og som konsekvens er EU's klima- og naturpolitik ved at blive undermineret for at der kan produceres mere. Landbrugslobbyen presser på for at underminere miljøtiltag i EU's fælles landbrugspolitik, EU's grønne pagt og Jord-til-bordstrategien mens biotekindustrien, herunder Novo Nordisk Fonden, presser på for at indføre nye GMO'er. "Mangel på mad" benyttes som argument. Finansregulering, gældseftergivelse, agroøkologi og madsuverænitet er reelle løsninger, der kan skabe et stabilt, miljøretfærdigt madsystem. NOAH har derfor netop publiceret rapporten *Fødevarerkrisen og magtelitens katastrofale "løsninger"*.

NOAH har derfor netop publiceret rapporten Fødevarerkrisen og magtelitens katastrofale "løsninger", hvor vi har lavet en nærmere analyse.

Finansspekulation skaber sult

"Priserne på mad har de seneste 40 år ikke steget så meget som i år og overalt hører vi tale om, at vi som løsning skal producere mere mad og blot lære at leve med de høje priser. Men det er ikke korrekt," udtaler Natalia Lehrmann, der laver research og kampagne for miljøbevægelsen NOAH.

Tal fra FN viser, at verden producerer mere end rigeligt med mad til at brødføde Jordens befolkning. Ifølge FN's Fødevarer- og landbrugsorganisation (FAO), Verdensbanken og International Panel of Experts on Sustainable Food Systems (IPES) er der for tiden ingen risiko for global mangel på fødevarer. Globalt er der en stor beholdning af hvede – trods invasionen af Ukraine, der er en vigtig producent. Det hænger også sammen med, at Ukraine fik sin høst for 2021/2022 ud af landet inden invasionen. En høst der desuden var større end normalt. Derudover er der andre lande, der dækker ind i forhold til udbuddet.[1] Fødevarerkrisen handler kort sagt ikke blot om krig, og løsningen på krisen er ikke blot at producere mere mad.

"Det der i virkeligheden er tale om er, at finansiel overspekulation - eller med andre ord gambling med fødevarerpriserne - skaber sult," forklarer Natalia Lehrmann.

I forlængelse af Ruslands invasion af Ukraine blev der sat fart på de finansielle investeringer i råvarer. I den første uge af marts blev der investeret 4,5 mia. dollars i råvarebaserede "børshandlede fonde" (ETF'er). I april havde to af de førende ETF'er inden for landbruget tiltrukket nettoinvesteringer fra investorer på 1,2 mia. dollars – sammenlignet med blot 197 mio. dollars for hele 2021. Det har resulteret i, at priserne er mere end fordoblet i visse lande i Afrika og Mellemøsten.[2] Det viser tydeligt, at priserne på såkaldte råvare-futures – der er de finansielle værdipapirer, der benyttes til at investere i råvarer – ikke afspejler udbud og efterspørgsel, men er

baseret fuldstændig på spekulation. Spekulationen har forstørret mindre prisudsving, så priserne er stukket af fra at være bestemt af udbud og efterspørgsel på de fysiske varer.

Reel fødevarer sikkerhed opnås gennem regulering og et andet landbrug

Miljøorganisationen NOAH har som nævnt netop publiceret rapporten "Fødevarekrisen og magtelitens katastrofale "løsninger"", der dokumenterer, hvordan fødevarekrisen ikke skyldes global mangel på mad, men er skabt af finansspekulation og bruges til at afvikle miljølovgivning for at udvide det industrielle landbrug og øge presset for indførsel af GMO i stedet for at fremme et miljøretfærdigt madsystem.

"Vi peger på hvorledes finansregulering, agroøkologi, en markant reduktion af den animalske produktion og madsuverenitet er reelle løsninger i forhold til at skabe reel fødevarer sikkerhed. Dermed kan vi arbejde mod en madproduktion, der hverken skader miljø og klima eller skaber global ulighed og sult," udtaler Inger Vedel, der er medforfatter på rapporten.

Det er veldokumenteret, at mere industrielt landbrug og brug af GMO skader miljø, klima og lokalbefolkningers adgang til mad - og dermed også fødevarer sikkerheden. Dette dokumenterer NOAHs rapport også.

Miljøbeskyttelse fjernes så det industrielle landbrug kan udvides

Men EU er allerede i gang med at fjerne vedtagen miljøbeskyttelse, trods Jord-til-bordstrategien og EU's Grønne pagt, der skulle styrke bæredygtighedsmål for mad og landbrug inden 2030 og øge arealet af beskyttede miljøzoner. Landbrugslobbyen har benyttet retorikken om "fødevarer sikkerhed" til at svække eller helt fjerne biodiversitet og beskyttelse af økologisk landbrug fra strategien.[3]

I EU er braklægningen af store landbrugsområder, der tidligere har fået lov til at ligge urørt, nu blevet suspenderet for at give plads til flere fødevarer – til stor skade for miljø og klima. Det er en følge af, at EU-medlemslandenes landbrugsministre den 22. marts 2022 blev enige om at give tilladelse til genopdyrkning af braklagt jord for at kunne producere mere mad og dermed forsøge at imødegå den forværrede fødevarekrise i forbindelse med krigen i Ukraine.[4]

EU har også vedtaget at suspendere kravet om at udtage 4 % af landbrugsjorden samt andre miljøkrav – i 2023.[5]

EU har allerede en høj forsyningsgrad for korn. EU er sårbar, fordi man er afhængig af import af foder til husdyr og anvender så meget af landbrugsarealet til produktion af foder.[6]

Ifølge en IPCC-rapport fra 2015 er landbrugssektoren sammen med skovbruget ansvarlig for omtrent en fjerdedel af de globale udledninger af drivhusgasser. Den væsentligste årsag er landbrugets enorme, animalske produktion, der optager enorme arealer til dyrkning af foderafgrøder.[7] Desuden vil mindre kødproduktion, langt hurtigere end opdyrkning af brak, frigøre arealer til dyrkning af korn, soja og anden mad til mennesker.[8]

Det hævdes, at de nye GMO-metoder kan have fordele som kan gøre det muligt at producere mere mad og gøre det på en mere bæredygtig måde.^[9] Men det bygger på påstande, der ikke er underbyggede.^[10] Og hvis de tillades vil det i praksis betyde, at risikable metoder kan anvendes i afgrøder uden at opfylde de nuværende GMO-mærkningskrav eller gennemgå noget sikkerhedstjek.^[11]

Men genmodificering ændrer de modificerede organismers arvemateriale ved hjælp af indgreb inde i det enkelte molekyles arvemasse, hvor man ved indgrebet fjerner eller ændrer del(e) af en organismes arveanlæg. Derfor er de i dag ikke lovlige at benytte.

Første generation af GMO-afgrøder blev introduceret med løfter om en reduktion af pesticidforbruget. De samme løfter gives nu for de nye GMO-afgrøder. Data viser imidlertid, at den første generation GMO-afgrøder har øget pesticidforbruget i de lande, hvor de dyrkes i stort omfang. GMO-afgrøderne udviklede efterhånden tolerance over for glyphosat og dermed steg forbruget af glyphosat. Mange nye GMO-afgrøder, der i øjeblikket er ved at blive markedsført, er designede til at øge brugen af herbicider.^[12]

FN's Fødevarer- og Landbrugsorganisation (FAO) peger på, at medmindre nye landbrugsmetoder bliver taget i brug, vil mængden af dyrkbart, produktivt landareal på globalt plan i 2050 kun være en fjerdedel af niveauet i 1960. Om det helt står så slemt til er siden FAO-undersøgelsens udgivelse blevet omdiskuteret. Uanset hvad mistes 12 millioner hektar muldjord hvert år (23 hektar per minut) på grund af tørke og ørkendannelse. Der kunne være dyrket 20 millioner tons korn på det samme areal.^[13]

REELLE LØSNINGER

Agroøkologi og mere plantebaseret kost

Agroøkologi er en allerede eksisterende løsning, der er nødvendig at udbrede for en beboelig jord. Økologiske metoder, gamle sorter, pløjefri dyrkning uden brug af pesticider kan i kombination med græssende dyr i mindre antal og plads til natur være med til at bevare og opbygge frugtbar dyrkningsjord og større biodiversitet. En jord, der holder på næringsstoffer og vand, rummer mere dyre- og planteliv, danner basis for næringsrig mad og kan indeholde mere kulstof, hvilket kan bidrage til at bekæmpe og modstå klimaforandringerne.^[14]

Udover at ændre selve dyrkningsmetoderne er det også nødvendigt, at vi ændrer vores kost til at være langt mere plantebaseret. Hvis kloden rummer færre dyr til konsum, vil det betyde, at der vil være mere plads til natur, som kan binde CO₂ – og dermed modvirke klimaforandringerne. Alt i alt er markant reduktion af den animalske produktion altså fundamental for klimaet og fødevarer sikkerheden.^[15]

Madsuverænitet frem for import- og eksportafhængighed

Fødevarekrisen rammer især lande, der er meget afhængige af import og sårbare befolkningsgrupper, der ikke har råd til at betale for mad. Lande med få reserver af udenlandsk valuta og høj, stigende gæld har sværere ved at betale for de stigende priser på det globale marked, hvilket er tilfældet for fattige lande i det globale Syd. Stigende priser øger uligheden og skaber mere sult i verden, og mange lande kan ikke hindre, at deres befolkning rammes, da deres landbrug i stigende grad er blevet industrialiseret og rettet mod at dyrke afgrøder, der kan sælges på det globale marked.[\[16\]](#)

Landene ville have været mindre sårbare, hvis de havde en lokal fødevareforsyning og lokalbefolkningerne adgang til og ejerskab over produktion og distribution af sund mad fra agroøkologiske, regenerative landbrug. Med andre ord madsuverænitet.

”For at kunne omstille fødevaresystemet globalt til at blive mere lokalt og reelt bæredygtigt vil det blandt andet kræve, at de fattige lande i det globale syd får gældseftergivelse. Landene har været gældsslaver siden 1980’erne og er blevet tvunget til at betale af ved at indgå i global frihandel og importere og eksportere rå- og fødevarer,” påpeger Natalia Lehrmann. For nærmere forklaringer af problemerne med handelssystemet se NOAHs mange rapporter om emnet. IPES-food peger på at gældseftergivelse er nødvendig for at skabe reel fødevaresikkerhed.[\[17\]](#)

Finansregulering: gennemsigtighed, tilsyn og begrænsninger på spekulation

Finansregulering vil blandt andet kræve, at det er muligt at føre tilsyn med alle finansielle produkter – hvilket kræver gennemsigtighed af handlerne – og at der sættes markante begrænsninger på besiddelser (”position limits”), det vil sige på de aktiver den finansielle sektor investerer, da store institutionelle aktører – såsom pensionsfonde og hedgefonde – med store pengebeholdninger kan investere enorme summer i fødevarer og dermed presse prisen i vejret.[\[18\]](#)

Spekulation i råvarer og fødevarer har været stigende siden 2020 og priserne var allerede før krigen i Ukraine 20 procent højere end sædvanligt. Det alene medførte, at 40 millioner mennesker oplevede fødevareusikkerhed mellem 2020 og 2021, og 811 oplevede sult i 2020.[\[19\]](#)

Det er ikke første gang inden for nyere tid, at vi ser en stor fødevarekrise. Der var også fødevarekriser i 2008 og 2011, og også de blev i overvejende grad skabt af finansiell spekulation, der skabte voldsomme prisbobler.[\[20\]](#)

Der blev dengang foreslået at sætte begrænsninger på overdreven spekulation. Desværre bøjede lovgiverne sig for finanslobbyen, og nu er vi så i endnu en krise – igen forårsaget af finanslobbyen.[\[21\]](#)

Siden 1980’erne og især fra starten af 1990’erne blev regulering af råvarehandel og finansiell spekulation i råvarer fjernet, hvilket har medført en såkaldt finansialisering af fødevaresystemet, hvor fødevarer i stigende grad er blevet handlet på det globale marked og investeret i af finanssektoren, der har fået frie tøjler til at spekulere i og tjene stort på prisudsving. Dette kaldes også såkaldt liberalisering af fødevaremarkedet eller et ”frit” fødevaremarked, men

skaber kun frihed for agroindustrien og finanssektoren, der tjener styrtende på fattigdom, sult og ulighed som resultat af, at folk mister ejerskabet og adgangen til madproduktionen.[\[22\]](#)

Opgør med koncentration af ejerskab skabt af frihandelsfundamentalisme

Faktisk er det kun fire virksomheder, der kontrollerer det meste af den internationale handel inden for frø, gødning og pesticider.[\[23\]](#)

I den nuværende fødevarekrise ser vi, at mange af problemerne kan knyttes til afhængighed af import af fødevarer, foder og inputs til landbruget. Uafhængighed af import gennem et mere lokalt baseret madforbrug kan gøre lokalbefolkninger mindre sårbare over for globale fødevarekrise og dermed skabe mere sikkerhed for lokalbefolkningerne. At sikre befolkninger ret til at definere deres egne mad og landbrugssystemer og ikke mindst ret til sund og kulturelt passende mad, der produceres med bæredygtige metoder, vil kunne bidrage til, at der produceres det, folk har behov for. Dette kaldes madsuverænitet og handler om, at befolkninger tager det demokratiske ejerskab over maden til sig.[\[24\]](#)

Industrialisering af landbruget og stigende frihandel har fremmet fødevarer, produceret via storskala industrielt landbrug med henblik på eksport frem for lokal afsætning. Frihandel går ud på at skabe færrest mulige "barrierer" for handel ved at afmontere lovgivning, der beskytter bønder, lokalbefolkninger og miljøet mod global konkurrence.[\[25\]](#)

Fødevarerikkerhed har siden GATT- forhandlingerne i 1989 været styret gennem markedet af store landbrugsvirksomheder – frem for af sociale og miljømæssige kriterier.[\[26\]](#)

For at få reel fødevarerikkerhed er det nødvendigt at genindføre regulering af handlen med føde- og råvarer. De fattige lande i det globale Syd er blevet påvunget såkaldte "strukturelle tilpasningspolitikker" af bl.a. IMF og Verdensbanken som i praksis har været, at de har skullet åbne deres lande op for handel, mindske miljøbeskyttende og social lovgivning, der fremstår som "barrierer" for "fri"-handel, privatisere og tiltrække udenlandske investorer (foreign direct investment) med lav skat (meget skat er desuden undsluppet i skattely). Dvs. der har været tale om en markant liberalisering af fødevarer- og råvaremarkedet, hvilket i praksis betyder at vi oplever post-kolonialisme i dag. Resultatet har været både import- og eksportafhængighed pga. at deres selvforsyning af fødevarer og madsuverænitet er blevet destrueret i takt med at jord i stedet er blevet overtaget af store multinationale selskaber mhp. eksport af råvarer, herunder fødevarer. Også det globale Nord har oplevet liberalisering, men EU's landbrugspolitik har betydet at EU-landene har undgået global konkurrence.[\[27\]](#)

Cirka 84 procent af verdens landbrug er på mindre end to hektarer, og de små landbrug producerer mere end 30 procent af verdens mad, selv om de blot kontrollerer 12 procent af verdens landbrugsjord.[\[28\]](#) Mange af dem benytter metoder, der er mere miljøvenlige og genopbyggende for jorden og naturen. Det betyder, at små landbrug er mere effektive end de storindustrielle, samtidig med at de er mindre skadelige for naturen.[\[29\]](#)

Referencer

- [1] Navdanya International 2022. [Sowing Hunger, Reaping Profits](#), juli 2022
- [2] Lighthouse Reports 2022. [The hunger profiteers](#), af Hekman, L. et al., den 6. maj 2022
- [3] Euractiv 2022. [MEPs ask to pause CAP biodiversity requirements amid Ukraine war](#), maj 2022;
Navdanya International 2022. [Sowing Hunger, Reaping Profits](#), juli 2022
- [4] Altinget 2022. [Ukraine-krise får EU-lande til at sløjfe grønne tiltag i landbruget mod Danmarks vilje](#), den 21. marts 2022 af Nielsen, P. E.
- [5] DR 2022. [P1 morgen](#), den 26. juli 2022
- [6] Altinget 2022. [Paul Holmbeck: Landbrugslobbyen bruger Ukraine som murbrækker for deres politiske ønsker](#), den 21. marts 2022, af Holmbeck, P.; Lundsgaard, r., Nygaard, T., Damm, B.I., Fenger, n.A. & Holmstrup, G. 2015. [Sådan ligger landet – tal om landbruget 2014](#). Danmarks Naturfredningsforening og Dyrenes Beskyttelse
- [7] NOAH og Frie Bønder - Levende Land 2020. [Reclaim the Soil - Klima](#), læst 10.06.2022
- [8] Altinget 2022. Paul Holmbeck: Landbrugslobbyen bruger Ukraine som murbrækker for deres politiske ønsker, den 21. marts 2022, af Holmbeck, P.; IDDR 2021. [An agroecological Europe by 2050: What impact on land use, trade and global food security?](#), juli 2021, af Schiavo, M., Le Mouël, C., Poux, X. og Aubert, P.; NOAH 2017. [En grøn og retfærdig madpolitik](#)
- [9] Berlingske 2022. [Novo Nordisk Fonden åbner kontroversiel debat: Sådan skal fødevarekrisen afværges](#), april 2022
- [10] Friends of the Earth Europe 2021. [Commission gives in to big biotech's tactics to deregulate new GMOs](#), november 2011, læst 20. juli 2022
- [11] NOAH 2021. [Hvad ligger der under - Nye GMO'er: Hvordan store virksomheder får kontrol over vores fødevarer](#); NOAH 2018. [CRISPR er GMO ifølge EU-Domstolen: Vigtig kendelse](#), december 2018
- 37 Nyt Fokus 2020. Et kritisk blik på nye GMO'er, i Nyt Fokus — fra økonomisk vækst til bæredygtig udvikling.
- [12] Parisi, C. and Rodriguez Cerezo, E., [Current and future market applications of new genomic techniques](#), EUR 30589 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2021. Europa-Kommissionen 2022, [Data-Modelling platform of resource economics, New genomic techniques](#), udateret, læst den 16. juni 2022
- [13] Scientific American 2014. [Only 60 Years of Farming Left If Soil Degradation Continues](#), af Arsenault, C; Murphy, S. (2013).
- Land Grabs and Fragile Food Systems The Role of Globalization, Institute for Agriculture and Trade Policy; Alan Matthews (2015). [The EU has finally agreed to eliminate export subsidies & three cheers!](#); FN 2020. [Sustainably manage forests, combat desertification, halt and reverse land degradation, halt biodiversity loss](#), læst 05.06.2022

- [14] NOAH og Frie Bønder - Levende Land 2020. [Reclaim the Soil - Frugtbar Jord](#), læst 10.06.2022
- [15] Pira K., et al. 2016. [Paths to a sustainable agricultural system – Pathways to a Nordic agricultural and food system with reduced emissions of greenhouse gases and airpollutants](#), Nordic Council of Ministers 2016
- [16] IPES-Food 2022. [Another perfect storm?](#), maj 2022; Navdanya International 2022. [Sowing Hunger, Reaping Profits](#), juli 2022
- [17] IPES-Food 2022. [Another perfect storm?](#), maj 2022
- [18] Lehrmann, N. 2012. [Fødevarerkrise og det finansielle system](#), Det Ny Clarté, udgivelse 19, 7. årgang, april 2012; IPES-Food 2022. [Another perfect storm?](#), maj 2022; Navdanya International 2022. [Sowing Hunger, Reaping Profits](#), juli 2022; Foodwatch International 2011. [How financial institutions are speculating with food at the expense of the poorest](#), af Schuman, H., den 19. Oktober 2011
- [19] Navdanya International 2022. [Sowing Hunger, Reaping Profits](#), juli 2022
- [20] Lehrmann, N. 2012. [Fødevarerkrise og det finansielle system](#), Det Ny Clarté, udgivelse 19, 7. årgang, april 2012; Foodwatch International 2011. [How financial institutions are speculating with food at the expense of the poorest](#), af Schuman, H., den 19. oktober 2011
- [21] Lighthouse Reports 2022. [The hunger profiteers](#), af Hekman, L. et al., den 6. maj 2022
- [22] Lehrmann, N. 2012. [Fødevarerkrise og det finansielle system](#), Det Ny Clarté, udgivelse 19, 7. årgang, april 2012; Navdanya International 2022. [Sowing Hunger, Reaping Profits](#); Foodwatch International 2011 [How financial institutions are speculating with food at the expense of the poorest](#), af Schuman, H., den 19. oktober 2011
- [23] [philhoward.net](#) 2018. [Global Seed Industry Changes Since 2013](#), af Phill Howard, den 31. december 2018
- [24] Nyéléni 2007. [Declaration of Nyeleni](#), den 27. februar 2007
- [25] Navdanya International 2022. [Sowing Hunger, Reaping Profits](#), juli 2022
- [26] McMichael, P. 2016. [Development and Social Change: A Global Perspective](#), 6. udgave, Sage Publishing
- [27] Se f.eks. Navdanya International 2022. [Sowing Hunger, Reaping Profits](#), juli 2022; NOAH 2019. [Fra rettighed til vare](#)
- [28] Ricciardi et al. 2018. [How much of the world's food do smallholders produce?](#), Global Food Security, Volume 17, juni 2018, side 64-72
- [29] Altieri et al. 2012, [Nourishing the World Sustainably: Scaling up Agroecology](#); Ecumenical Advocacy Alliance - Food for Life Campaign 2012; Ricciardi et al. 2018. [How much of the world's food do smallholders produce?](#), Global Food Security, Volume 17, juni 2018, side 64-72